

УДК 342.9

Ольга Разумова,
здобувач науково-дослідної лабораторії
з проблемних питань правоохоронної діяльності
Донецького юридичного інституту
Міністерства внутрішніх справ України

ПОНЯТТЯ МИТНОЇ БЕЗПЕКИ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

У статті проаналізовані наукові погляди щодо визначення поняття митної безпеки. Виокремлені та сформульовані характерні риси митної безпеки. Надано авторське визначення митної безпеки. Доведено, що митна безпека є складником національної безпеки.

Ключові слова: безпека, митна безпека, митні інтереси, національна безпека, національні інтереси, державна митна політика.

Постановка проблеми. Події, що відбуваються в Україні впродовж останніх років, та негативні кризові явища, до яких вони призводять, загострили потребу забезпечення національної безпеки нашої країни, швидкого реагування на зовнішні загрози та протидії можливим негативним наслідкам таких загроз. За таких умов вбачається, що митна справа стає не лише інструментом зовнішньоекономічної діяльності, а й відіграє більш важливу роль. Головною метою митної безпеки є забезпечення захисту митних інтересів країни, отже, її суттю є захищеність життєво важливих потреб, інтересів і цінностей людини, населення, держави та регіонів від внутрішніх та зовнішніх загроз, джерелом яких є зовнішньоекономічні зв'язки. Урахування цих обставин є необхідною умовою проведення актуальних досліджень поняття митної безпеки як чинника забезпечення національної безпеки держави.

Дослідженню проблем митної безпеки України присвячені праці вчених-правників Н.І. Гавловської, А.І. Калініченко, С.В. Ківалова, Б.А. Кормича, М.М. Левко, В.Я. Настюка, О.О. Недобега, О.В. Осадчук, П.В. Пашка, О.П. Рябченко, С.М. Перепьолкіна та інших провідних науковців. Але, незважаючи на значні доробки науковців, залишилися питання, які потребують нагального теоретичного вирішення. Одним з таких питань є визначення сутності «митної безпеки» та її місця в системі правових дефініцій. Варто звернути увагу, що здебільшого поняття «митна безпека» застосовувалося вченими-економістами, а на законодавчому рівні була закріплена лише у 2012 році.

Метою статті є дослідження поняття «митна безпека» та визначення її сутності та місця в системі правових дефініцій.

Виклад основного матеріалу. Перша складова частина вищезазначеного терміна слово «митна» походить від іменника «мити», що означає податок, сплачуваний за перевезення товарів через кордон [1, с. 721]. Тобто митна безпека є безпекою у сфері справляння мита. Слово «митна» в зазначеному словосполученні вказує на сферу, в якій забезпечується безпека. Саме тому ключовим у цьому терміні вважається слово «безпека» [2, с. 106].

Тлумачний словник української мови визначає безпеку як стан, коли кому-, чому-небудь ніщо не загрожує [1, с. 137]. В юридичній літературі під безпекою розуміють стан, ситуацію, що з'являється в результаті відсутності реальної небезпеки (як фізичної, так і моральної), а також матеріальні, економічні та політичні умови, що сприяють створенню такої ситуації [3, с. 25].

Потреби в безпеці пов'язані з прагненням і бажанням держави досягти стабільного й безпечного стану та містять у собі потреби в захисті від економічних, екологічних, технологічних, соціально-економічних та інших небезпек з боку навколишнього середовища й упевненість у тому, що пріоритетні потреби держави та людини будуть задовольнятися. Отже, метою безпеки є комплексний і системний вплив на потенційні й реальні загрози, досягнення стабільного функціонування в нестабільних зовнішніх і внутрішніх умовах, забезпечення зниження і виявлення та нейтралізації ризик-факторів, які безпосередньо впливають як на саму діяльність, так і на її специфіку [4, с. 139].

Аналіз наукової літератури надає підстави стверджувати, що серед науковців відсутня одностайність щодо визначення митної безпеки. Так,

Н.І. Гавловська, О.В. Осадчук та Є.М. Рудніченко вважають, що митна безпека є комплексом ефективних економічних, правових, політичних та інших заходів держави із захисту інтересів народу та держави у митній сфері. Вона відіграє важливу роль у системі економічної безпеки держави загалом та фінансової безпеки зокрема, тому що орієнтована на гарантування економічних інтересів у зовнішньоекономічній та фінансовій сферах водночас [5, с. 53].

М.О. Губа митну безпеку держави визначає як стан захищеності митних інтересів України, який забезпечується завдяки ефективній реалізації державної податкової політики та політики в галузі державної митної справи, характеризується надійним функціонуванням митної системи, безпечністю митного простору країни, відкритістю національної економіки та прийнятним рівнем експортно-імпоротної залежності держави і ґрунтується на врахуванні фінансово-регуляторних пріоритетів країни та інтересів платників митних платежів [6, с. 80–81].

М.М. Левко під митною безпекою розуміє захищеність митних інтересів суб'єктів господарювання, держави та міжнародної спільноти, за якої забезпечуються сталий розвиток, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам у митній сфері та інших сферах державного управління у разі виникнення негативних тенденцій до створення потенційних або реальних загроз національним інтересам, нейтралізація яких входить до компетенції митних органів [7, с. 17].

П.В. Пашко та П.Я. Пісної під митною безпекою розуміють стан захищеності економічних інтересів держави в митній галузі, який дає можливість у різних зовнішніх і внутрішніх умовах незалежно від будь-яких загроз забезпечити:

- а) переміщення через митний кордон товарів і транспортних засобів;
- б) здійснення митного регулювання, пов'язаного із встановленням та справлянням податків і зборів;
- в) застосуванням процедур митного контролю та митного оформлення із застосуванням заходів митно-тарифного і нетарифного регулювання;
- г) проведення боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил, а також виконання інших покладених на митні органи завдань шляхом ефективного реалізації митної справи [4, с. 74–85].

Але з такою точкою зору авторів важко погодитись, оскільки вбачається недоцільним обмежувати визначення митної безпеки категорією «економічні інтереси». Вважаємо, що сутність поняття митної безпеки необхідно розкривати за допомогою категорії «митні інтереси», яка є значно ширшою.

Так, відповідно до ч. 2 ст. 6 Митного кодексу України (далі – МК) митна безпека – це стан захищеності митних інтересів України. А згідно з ч. 1 ст. 6 МК митні інтереси – це національні інтереси України, забезпечення та реалізація яких досягається шляхом здійснення державної митної справи. Відповідно до п. 10 ст. 1 ЗУ «Про національну безпеку» національні інтереси України – життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян [8].

У контексті досліджуваної проблеми варто звернутися до визначення митних інтересів, яке надає С.В. Шевчук. Під митними інтересами науковець розуміє складник національних інтересів держави, що лежить у площині різногалузевого спрямування (соціально-економічного, екологічного, політичного, правоохоронного, зовнішньоекономічного, інформаційного, культурного) та тривимірного формату взаємодії (мікро-, макрорівень та наднаціональний рівень), реалізація яких забезпечується у межах здійснення митної справи, що сприяє побудові ефективної моделі захисту митної та національної безпеки [9, с. 47].

Таким чином, митна безпека охоплює не лише стан захищеності економічних інтересів держави, а і стан захищеності митних інтересів у цілому, складовим елементом яких є економічні інтереси держави.

З метою надання авторського визначення поняттю «митна безпека» вважаємо необхідним виокремити її характерні ознаки.

Вважаємо, що першою характерною рисою митної безпеки є те, що вона є складовою частиною національної безпеки.

Варто зазначити, що це питання є доволі спірним у науковій літературі. Так, одна частина науковців вважає, що митна безпека є невіддільною складовою частиною національної безпеки, друга – що митна безпека є невіддільною складовою частиною економічної безпеки держави, окремі наковці стверджують, що важливою складовою частиною національної безпеки України є економічна безпека та її складові елементи – зовнішньоекономічна та митна безпека [2, с. 106].

На підтримку зазначеної тези вважаємо доцільним навести такі аргументи. Так,

національна безпека України – захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз (п.9 ч.1 ст.1 ЗУ «Про національну безпеку») [8].

Політика національної безпеки України ґрунтується на повазі до норм і принципів міжнародного права. Україна захищає свої фундаментальні цінності, визначені Конституцією та законами України, – незалежність, територіальну цілісність і суверенітет, гідність, демократію, людину, її права і свободи, верховенство права, забезпечення добробуту, мир та безпеку. Їх захист забезпечать ефективні Збройні сили України, інші військові формування, утворені відповідно до законів України, розвідувальні, контррозвідувальні і правоохоронні органи держави, динамічний розвиток економіки України [10]. Своєю чергою сферою митної політики є забезпечення економічних інтересів та безпеки України, а це чітко визначає місце митної політики у державній політиці національної безпеки [3, с. 8].

Законодавець визначає митні інтереси як частину національних інтересів, забезпечення та реалізація яких досягається шляхом здійснення державної митної справи (такий висновок можна зробити шляхом аналізу ч.1 ст.6 МК та п.11 ч.1 ст.1 ЗУ «Про національну безпеку»).

Таким чином, на підставі системного тлумачення чинного законодавства України ми можемо зробити висновок, що митна безпека є частиною національної безпеки, оскільки митні інтереси є складником національних інтересів України.

Наступною характерною рисою митної безпеки є те, що безпосереднім об'єктом митної безпеки є митні інтереси держави.

Також варто звернути увагу, що законодавець визначає митну безпеку як стан захищеності, однак не конкретизує від чого саме захищаються митні інтереси. Сутність самого поняття «безпека» полягає в можливості або здатності протистояти різноманітним небезпекам, загрозам, викликам, впливам чи ризикам. Усі ці складники необхідно розглядати комплексно, тому що безпека визначається сукупністю реальних або потенційних факторів, явищ, подій, процесів, які можуть справити негативний вплив та спричинити будь-яку шкоду або збиток, створити загрозу для нормального функціонування держави та її регіонів в основних її сферах та видах діяльності. Небезпека проявляється у вигляді загроз. Тому термін «небезпека» характеризує можливість появи будь-яких загроз технічного, природного, економічного,

інформаційного або соціального характеру, у процесі реалізації яких можуть відбуватися несприятливі події і процеси. Отже, термін «небезпека» споріднений поняттю «загроза» [4, с. 140].

Цікавою з цього приводу є позиція П.В. Пашка, який наводить узагальнення поняття митних загроз, під якими розуміє конкретну чи безпосередню форму митної небезпеки на стадії переходу її з можливості в реальність як результат протиріч, що мають місце і формуються в самому суспільстві, у зовнішньоекономічних сферах, у політичних та економічних відносинах у сфері організації та забезпечення митної діяльності, в техногенних природних та інших явищах тощо, що конкретизується відповідною формою прояву й способом впливу, й наслідки якої можуть заподіяти будь-якої митної шкоди [11, с. 6]. Таким чином, митними загрозами можна вважати будь-які негативні фактори, які можуть завдати шкоди митним інтересам держави.

Наступною характерною ознакою митної безпеки є те, що головним суб'єктом забезпечення митної безпеки є органи доходів і зборів, оскільки ними безпосередньо здійснюється державна митна справа. Основні завдання органів доходів і зборів визначені у ст. 544 МК.

Окрім того, варто звернути увагу, що забезпечення та реалізація митних інтересів досягається шляхом здійснення державної митної справи. Відповідно до ч.1 ст.7 МК державна митна справа – це встановлені порядок і умови переміщення товарів через митний кордон України, їх митний контроль та митне оформлення, застосування механізмів тарифного і нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, справляння митних платежів, ведення митної статистики, обмін митною інформацією, ведення Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності, здійснення відповідно до закону державного контролю нехарчової продукції у разі її ввезення на митну територію України, запобігання та протидія контрабанді, боротьба з порушеннями митних правил, організація і забезпечення діяльності органів доходів і зборів та інші заходи, спрямовані на реалізацію державної політики у сфері державної митної справи, становлять державну митну справу. Таким чином, шляхом реалізації та забезпечення митних інтересів під час здійснення державної митної справи досягається стан їх захищеності, а отже й забезпечується митна безпека.

Висновки

Таким чином, митна безпека характеризується такими ознаками:

- 1) є частиною національної безпеки;
- 2) безпосереднім об'єктом митної безпеки є митні інтереси;
- 3) стан захищеності;
- 4) суб'єктом забезпечення є органи доходів і зборів;
- 5) досягається шляхом здійснення державної митної справи.

На підставі вищевикладеного вважаємо за доцільне зазначити, що митна безпека – це частина національної безпеки, яка характеризується станом захищеності митних інтересів, що досягається шляхом здійснення державної митної справи органами доходів і зборів.

Список використаних джерел:

1. Словник української мови : в 11 томах. Том 1, 1970. URL: <http://sum.in.ua/s/bezpeka>
2. Пудрик Д.В. Поняття «митна безпека» в сучасній юридичній науці. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2016 № 24. С. 106–108.
3. Антонов А.Б. Основы обеспечения безопасности личности, общества и государства. Москва. 1996. 170 с.
4. Пашко П.В., Пісной П.Я. Митна політика та митна безпека України. *Фінанси України*. 2006. № 1. С. 74–85.

5. Гавловська Н.І. Вплив митних органів на економічну безпеку держави. *Митна безпека*. 2011. № 1–2. С. 52–56.

6. Губа М.О. Фактори підвищення ефективності здійснення державної митної справи в Україні. *Дослідження теоретичних аспектів та розробка системи оцінювання ефективності митних процедур* : матеріали науково-практичної конференції м. Хмельницький, 25 вересня 2014 р. С. 80–81.

7. Левко М.М. Системний підхід до визначення ролі та місця митної безпеки у забезпеченні економічної безпеки держави. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. Випуск 15. Ч. 2. С. 16–20.

8. Закон України «Про Національну безпеку України» від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17/print>

9. Шевчук С.В. Аналіз теоретико-методологічних підходів визначення поняття «митні інтереси». *Економічна наука*. 2018. № 10. С. 42–48.

10. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України» від 26.05.2015 № 287/2015. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>

11. Пашко П.В. Умови та чинники забезпечення митної безпеки. *Митна справа*. 2010. № 1(67). С. 5–16.

В статті проаналізовані наукові погляди на визначення поняття таможенної безпеки. Виділені та сформульовані характерні риси таможенної безпеки. Представлено авторське визначення таможенної безпеки. Доведено, що таможенна безпека є складовою національної безпеки.

Ключевые слова: безопасность, таможенная безопасность, таможенные интересы, национальная безопасность, национальные интересы, государственная таможенная политика.

In the article was analyzed the scientific views on the concept of customs security. Was selected and formulated the characteristics of customs security. The author's definition of customs security was provided. It is proved that customs security is a component of national security.

Key words: security, customs security, customs interests, national security, national interests, state customs policy.

